

VAI TRÒ CỦA ĐẠO DIỄN VÀ BIÊN ĐẠO MÚA TRONG CHƯƠNG TRÌNH TẬP HUẤN NGHIỆP VỤ CÔNG TÁC ĐOÀN ĐỘI TẠI TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM THỂ DỤC THỂ THAO HÀ NỘI

THE ROLE OF DANCE DIRECTORS AND CHOREOGRAPHERS IN THE PROFESSIONAL TRAINING PROGRAM FOR YOUTH UNION AND TEAM WORK AT HANOI UNIVERSITY OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS

ThS. Nguyễn Anh Tuấn

Trường Đại học Sư phạm Thể dục Thể thao Hà Nội

Ảnh minh họa

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Trường Đại học Sư phạm TDTT Hà Nội là trường đại học công lập, có nhiệm vụ đào tạo giáo viên TDTT trình độ đại học và sau đại học; Bồi dưỡng chuyên môn nghiệp vụ cho đội ngũ giáo viên TDTT; Nghiên cứu và ứng dụng khoa học giáo dục thể chất; Đến nay, trường tự hào là cơ sở giáo dục uy tín nhất tại Việt Nam trong lĩnh vực giáo dục thể chất, TDTT, hàng năm là đơn vị đăng cai nhiều giải thi đấu thể thao toàn quốc và khu vực, được các bộ ngành, tỉnh thành tin tưởng mời dàn dựng, đạo diễn tổ chức các chương trình đồng diễn, các sự kiện văn hóa, TDTT, hội thảo, hội nghị cấp quốc gia và khu vực...

Trong chương trình tập huấn nghiệp vụ công tác đoàn đội cho sinh viên Trường Đại học Sư phạm TDTT Hà Nội, đạo diễn và biên

đạo múa có một vai trò rất quan trọng. Đạo diễn và biên đạo múa là người chỉ dẫn, gợi ý, chỉ ra cách làm, cách diễn, cách hành động, cách sáng tạo của người thực hiện, người diễn viên để từ đó sinh viên nắm bắt được các phương pháp tổ chức, kỹ năng sáng tạo, kỹ thuật dàn dựng một tác phẩm âm nhạc, một tác phẩm múa ứng dụng cho công tác học

tập, thực tập sư phạm và hoạt động chuyên môn sau này. Trên cơ sở đó bổ sung, uốn nắn, gợi ý chỉ bảo phương pháp cho người diễn viên hoàn thiện phần diễn của mình. Khi cần thiết phải làm mẫu, diễn mẫu, chữa bài mẫu cho sinh viên là những người thực hiện. Như vậy, đạo diễn là nói và làm bằng tư duy, sáng tạo bằng nghệ thuật. Người đạo diễn chương trình nghệ thuật tổng hợp phải thực hiện hai chức năng nhiệm vụ trong một chương trình: vừa là người sáng tác, vừa là người đạo diễn (nghệ thuật múa gọi là biên đạo múa, có nghĩa là người biên soạn, sáng tác múa và đạo diễn múa là một).

Đạo diễn phải là một “Nhạc trưởng” để gắn kết nội dung, hình thức của tác phẩm (nhạc trưởng hiểu theo nghĩa không phải là chỉ huy dàn nhạc mà là người quy tụ mọi cảnh diễn, yếu

tổ biểu diễn, sắc thái cũng như nội hàm, ngoại diễn của tác phẩm), đồng thời phải làm cho tác phẩm âm nhạc ấy tồn tại và phát triển theo một định hướng thẩm mỹ nhất định. Bên cạnh năng lực chuyên biệt của cá nhân, người đạo diễn phải hội tụ đủ tất cả các phẩm chất cần thiết để có thể đảm đương và thích ứng với mọi yêu cầu của nhiệm vụ.

2. PHẦN NỘI DUNG

2.1. Một số điều cần quan tâm đối với người làm công tác dàn dựng chương trình, biên tập chương trình và biên đạo múa

Những năm gần đây, do sự phát triển văn hóa - xã hội ngày càng phong phú và đa dạng, đặc biệt là trong lĩnh vực văn nghệ quần chúng không chuyên, các biên đạo múa và những người dàn dựng thỏa sức sáng tạo nghệ thuật, mà yêu cầu là dàn dựng cho đội ngũ không chuyên là sinh viên nên cần quan tâm với từng đối tượng liên quan đến dàn dựng chương trình, đó là:

- Người biên tập chương trình và dàn dựng chương trình phải là những người có chuyên môn và yêu cầu phải có “số vốn phong phú” về các bài hát để tránh sự “đụng hàng”, nghĩa là bị trùng tiết mục và thể loại với các đơn vị khác.

- Cần nắm bắt và hiểu rõ chủ đề do Ban Tổ chức đề ra, từ đó vận dụng có sáng tạo vào chương trình của đơn vị dự thi.

- Người biên tập chương trình và dàn dựng chương trình phải là người luôn cập nhật, năng động và sáng tạo để luôn đưa những nét “mới” vào chương trình, phải có những yếu tố “bất ngờ và thú vị” không chỉ cho Ban giám khảo mà cho cả người xem.

- Người biên tập chương trình và dàn dựng chương trình, tốt nhất nên là “5 trong 1” người với những vai trò: tư duy kịch bản, biên tập - viết bài hát phối nhạc, dàn dựng phần ca và biên đạo múa. Có như vậy mới bảo đảm tính chặt chẽ về bố cục của chương trình biểu diễn. Trong trường hợp người dàn dựng chương trình không thể đảm nhận một lúc nhiều chức năng như đã nêu trên thì nhất định

phải có một ekip dàn dựng chương trình thật ăn ý và phải cùng có tinh thần “vì nghệ thuật”.

- Tránh những mâu thuẫn về chuyên môn, tự ái cá nhân, tự ti hoặc độc tôn (giấu nghề) ... Trong bất kỳ tình huống nào, người dàn dựng chương trình cũng phải hết sức bình tĩnh để chủ động trong việc xử lý các tình huống và vấn đề phát sinh trong quá trình tập dượt và biểu diễn. Đặc biệt, không được chủ quan khi buổi Tổng duyệt diễn ra trôi chảy, không bị sự cố nào (Đây là một trong những yếu tố quan trọng nhất đối với người dàn dựng chương trình).

- Chọn những bài hát phù hợp với chủ đề cuộc thi hoặc Hội diễn hay một chương trình lễ hội. Phải chọn tone (tông) phù hợp cho người hát để tránh tình trạng hát bị quá cao hoặc quá thấp.

- Tìm hiểu về thực lực (Ca-Múa-Kịch-Cải lương...) của đơn vị dự thi để từ đó chọn ra những bài hát, điệu múa phù hợp. Phải biết “liệu cơm gắp mắm” sao cho phù hợp với thực lực, hạn chế được những yếu kém, phát huy thế mạnh của đơn vị dự thi.

- Cần xác định rõ các thể loại đã đăng kí, thí dụ: Ca - Múa thì Ca là chính, Múa chỉ mang tính minh họa, hoặc “Múa - Hát” thì Múa là chính, Ca là phần hỗ trợ... để từ đó xác định “mục tiêu đầu tư” cho tiết mục (trong Thể lệ và Quy chế Hội diễn cần ghi rõ).

- Cần chọn bài phù hợp với thể loại (Tốp ca, Hợp ca, Hợp xướng, Ca-Múa, Múa-Hát...). Nên khai thác những điểm mạnh của các đơn vị (Ca-Múa) hơn là đầu tư trang phục, đạo cụ và những hình thức khác. Nên dàn dựng thêm bè đối với những tiết mục hát đồng người như song ca, tam ca, tốp ca, hợp ca... tránh sự nhàm chán khi tiết mục đồng người mà chỉ hát đồng âm (1 bè giai điệu của bài hát).

- Không nên đọc lời bạt quá dài, rườm rà vì dù lời bạt có hay mà quá dài vẫn gây sự “sốt ruột” cho người xem.

- Với những tiết mục Ca có kèm động tác thì nên bớt phần động tác để đầu tư nhiều

cho phát huy giọng ca, tránh áp lực cho Diễn viên ca.

- Tham khảo ý kiến lãnh đạo để có được những tư vấn thiết thực hơn.

- Sau mỗi chương trình, từng cá nhân hoặc ekip dàn dựng chương trình nên lắng nghe những phản hồi của Ban Tổ chức, dự luận để rút kinh nghiệm cho những chương trình sau. Phải luôn tỉnh táo với mọi “lời khen” và luôn “tiếp thu” những ý kiến phê bình, góp ý. Tránh sự “phản ứng gay gắt” trước những lời góp ý thẳng thắn. Đó là những yếu tố cần phải có cho những ai hoạt động nghệ thuật chân chính.

2.2. Những đặc trưng riêng của múa

Trong lịch sử nhân loại, nghệ thuật múa đã ra đời, tồn tại và phát triển từ rất sớm. Kế thừa những động tác lao động, săn bắn, hái lượm của con người từ buổi đầu sơ khai, múa đã dần hoàn thiện, đi vào đời sống văn hóa tinh thần của người dân ở mọi thời đại.

Cũng như nhiều loại hình nghệ thuật khác, múa là một hình thái ý thức xã hội với những đặc trưng rất riêng. Nhiều nhà biên đạo, nghiên cứu lý luận trong và ngoài nước đều nhận định, nghệ thuật múa có rất nhiều đặc trưng. GS.TSKH.NSUT Lâm Tô Lộc nhận xét: “Múa là nghệ thuật phản ánh cuộc sống bằng hình thức đặc biệt của nó. Cơ sở của múa là những điệu bộ, động tác có quan hệ đến quá trình lao động, sự quan sát thiên nhiên và những ấn tượng có được từ thế giới xung quanh, những động tác đó được cách điệu hóa nghệ thuật”. Theo ông, đặc trưng của múa là: nghệ thuật không gian và thời gian, nghệ thuật cách điệu và ước lệ, nghệ thuật biểu hiện và tạo hình, nghệ thuật đẹp. GS.TS.NSND Lê Ngọc Canh cho rằng, đặc trưng của múa là cách điệu, tưởng tượng, khái quát và tạo hình.

Như vậy, múa là nghệ thuật tạo hình không gian động, ngôn ngữ biểu cảm trực tiếp của múa là hình thể. Phương tiện thể hiện của múa chính là cơ thể con người. Qua các động tác, tư thế, dáng dấp, đôi chân, bàn tay, cử chỉ, điệu bộ, nét mặt, ánh mắt cùng với sự chuyển

động có trình tự của nghệ sĩ, diễn viên, múa đã thể hiện được những vẻ đẹp muôn hình, muôn vẻ của đời sống xã hội, truyền đạt nội dung, tư tưởng, tình cảm của tác phẩm đến với công chúng. Vì thế, khi con người có những xúc cảm không thể diễn đạt được bằng lời nói, người ta thường chọn cách thể hiện qua các động tác múa. Các động tác đó được quy tụ, đúc kết thành hệ thống kỹ năng múa cơ bản, nhờ có những đặc trưng như vậy, nghệ thuật múa đã tạo nên nét đẹp kỳ diệu trong cuộc sống.

2.3. Vai trò của biên đạo múa trong các chương trình nghệ thuật tổng hợp và tập huấn công tác đoàn đội

Mỗi loại hình nghệ thuật đều có thể tồn tại một cách độc lập trong quá trình ca ngợi, phản ánh cuộc sống. Song, giữa các loại hình nghệ thuật ca, múa, nhạc lại có nhiều nét tương đồng. Do đó, khi kết hợp với nhau trong một chỉnh thể chung của chương trình nghệ thuật tổng hợp, chúng sẽ bổ trợ cho nhau và phát huy cái hay, cái đẹp của mình.

Trong quá trình dàn dựng một chương trình ca nhạc, đạo diễn chọn lựa được những tác phẩm khí nhạc, thanh nhạc có chất lượng nghệ thuật cao, những tác phẩm đó lại được các nghệ sĩ, ca sĩ tài năng biểu diễn, vậy mà chương trình vẫn không tránh khỏi sự khô khan, đơn điệu, tẻ nhạt. Như vậy, ở khía cạnh nào đó, ca và nhạc mới chỉ đáp ứng được phần nghe của khán giả chứ chưa đáp ứng được phần nhìn. Trong khi đó, nhu cầu nghe và nhìn lại rất cần tương xứng với nhau trong một tổng thể nghe nhìn tự nhiên. Nhận thức rõ điều đó, biên đạo múa và những người dàn dựng chương trình ca nhạc luôn cố gắng thay đổi trang phục, đội hình, thậm chí thêm một vài động tác biểu diễn của các nghệ sĩ, diễn viên ca và nhạc trên sân khấu cho mới mẻ, khác biệt. Đôi khi, xen giữa các tiết mục còn có thêm lời dẫn của người dẫn chương trình. Nhưng phải tới khi có sự tham gia của múa, các chương trình nghệ thuật mới có những thay đổi căn bản.

Xuất phát từ tình hình thực tế trên, trong chương trình tập huấn đoàn đội cho sinh viên các thầy cô giảng viên của bộ môn Nghệ thuật Đoàn đội đã ứng dụng các nội dung chương trình ca, múa, nhạc phải chuyển đổi sang một hình thức mới. Từ đó, mô hình chương trình nghệ thuật tổng hợp đã ra đời. Những chương trình này bao gồm cả các loại hình ca, nhạc và múa. Sự đổi mới, cải tiến về cả nội dung và hình thức đã làm các chương trình nghệ thuật ngày càng có sức lan tỏa rộng rãi và có sức hút với người xem, đặc biệt có hiệu quả cao trong chương trình lễ hội lớn của nhà trường.

2.4. Dàn dựng múa, yếu tố quyết định thành công của một chương trình nghệ thuật tổng hợp

Múa biểu hiện trình độ, tri thức văn hóa, tư duy thẩm mỹ sáng tạo nghệ thuật của nghệ sĩ. Múa là thành tố của các loại hình nghệ thuật biểu diễn, song việc đưa múa vào các chương trình nghệ thuật tổng hợp như thế nào lại là một vấn đề khác. Nó hoàn toàn phụ thuộc vào năng lực sáng tạo của người biên đạo trong công tác dàn dựng.

Mỗi loại hình nghệ thuật, thành phần sáng tạo đều có vai trò, vị trí và những đóng góp riêng vào hiệu quả chung của chương trình. Người biên đạo phải đảm nhiệm cả vai trò đạo diễn, thậm chí là tổng đạo diễn chương trình. Không chỉ sắp xếp đội hình biểu diễn cho diễn viên múa mà còn phải dàn dựng, bố cục tổng thể sân khấu cho cả diễn viên ca và nhạc. Như vậy, đòi hỏi người biên đạo phải có trình độ học vấn, kiến thức và vốn sống thực tế sâu rộng. Trước khi bắt tay vào dàn dựng một chương trình nghệ thuật tổng hợp, biên đạo múa phải lập kế hoạch dàn dựng tổng thể, hình thành nên ý tưởng nghệ thuật chung, từ đó sáng tạo nên ngôn ngữ, hình tượng múa cho từng tiết mục và toàn bộ chương trình. Các công đoạn dàn dựng múa trong một chương trình nghệ thuật tổng hợp trình tự được tiến hành theo các bước dưới đây:

- Trước tiên, cần xây dựng đề cương và hoàn chỉnh kịch bản múa. Nội dung kịch bản

múa phải mạch lạc, chặt chẽ, nêu được chủ đề tư tưởng, cấu trúc bố cục, thể loại, hình thức thể hiện, chất liệu sử dụng, thời gian, thời lượng cùng với các thành phần phối hợp khác như âm nhạc, trang phục, đạo cụ, âm thanh, ánh sáng... để chương trình đạt hiệu quả như kỳ vọng. Ở góc độ biên đạo, khi xây dựng kịch bản múa cho chương trình nghệ thuật tổng hợp cũng phải nắm rõ yêu cầu, mục đích, ý nghĩa, đề tài, nội dung, chủ đề tư tưởng của kịch bản văn học, kịch bản khung đang đặt ra để đưa múa vào một cách hài hòa, hợp quy luật. Khi xây dựng xong phần cấu trúc chương trình, người biên đạo tiến hành bố cục, tổ chức sắp xếp các tiết mục thứ tự trước sau sao cho hợp lý. Nghĩa là, các tiết mục diễn ra theo trật tự nhất định thông qua sự dẫn dắt, xuyên chuỗi các chương, đoạn, tiết mục với nhau.

- Bước tiếp theo là chọn thể loại múa. Nghệ thuật múa có rất nhiều thể loại, như: múa dân gian, múa truyền thống, múa hiện đại, múa cổ điển, kịch múa, thơ múa, tổ khúc múa, múa tình tiết, múa biểu diễn... Mỗi thể loại đều có những đặc trưng riêng, cần lựa chọn sao cho phù hợp với tính chất của mỗi chương trình. Sau khi đã xác định và lựa chọn thể loại múa phù hợp, biên đạo múa phải tìm được hình thức thể hiện riêng cho chương trình. Hình thức múa đơn (*solo*), múa hai người (*duo*), múa ba người (*trio*) hay hình thức múa tập thể, đều tùy thuộc vào yêu cầu của chương trình và ý tưởng nghệ thuật của người biên đạo. Điều này phải được cân nhắc kỹ lưỡng, bởi nó liên quan đến số lượng người tham gia và việc di chuyển các tuyến đội hình, động tác, tư thế của diễn viên trong quá trình dàn dựng. Mọi thành phần như những mắt xích đan cài vào nhau tạo nên ngôn ngữ và hình tượng múa xuyên suốt chương trình. Khi dàn dựng múa trong các chương trình nghệ thuật tổng hợp, người biên đạo phải sáng tạo được các loại vũ đạo đa dạng, phong phú để tạo nên chuỗi hành động logic, phù hợp với nội dung chương trình. Ngoài ra, biên đạo cũng cần tạo dựng được ngôn ngữ, hình tượng, phong cách, tính chất, sắc thái của chương

trình thông qua các động tác quay, nhảy, bẻ, đỡ phối hợp với quá trình chuyển động các tuyến đội hình. Những tìm tòi, sáng tạo cùng với kỹ năng biên đạo đều tập trung vào mục đích phát huy tối đa những đặc trưng, ưu thế của múa vào việc chuyển tải thông điệp của chương trình tới người xem một cách hữu hiệu nhất.

- Việc sau cùng là chọn lựa, sử dụng đạo cụ, trang phục, cùng các thiết bị công nghệ âm thanh và ánh sáng vào chương trình. Lựa chọn và sử dụng các loại đạo cụ, trang phục phù hợp với những tác phẩm âm nhạc và kết cấu nội dung của chương trình sẽ làm tăng thêm sức hút, sức hấp dẫn đối với khán giả. Hoặc khi chọn lựa các bộ trang phục nhiều màu sắc cho dàn diễn viên múa cũng giúp cho chương trình rực rỡ, tráng lệ, hoành tráng đem lại ấn tượng cho người xem hơn.

3. KẾT LUẬN

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Lê Tuấn Anh (2007), *Dàn dựng chương trình tổng hợp*, NXB giáo dục
2. Lê Ngọc Canh (2003), *Phương pháp đạo diễn chương trình nghệ thuật Tổng hợp*, NXB Văn hóa Thông tin, Trường Cao đẳng văn hóa Tp. Hồ Chí Minh.
3. Lê Ngọc Canh (2009), *Phương pháp đạo diễn chương trình nghệ thuật tổng hợp*, NXB Văn hóa Thông tin, Hà Nội
4. Đặng Hồng Chương, Vũ Thị Thu Hoài (2010), “*Bàn về tính đặc thù trong phản ánh nghệ thuật*”, Tạp chí nghiên cứu Văn hóa, Đại học Văn hóa Hà Nội.

Ngày nhận bài: 27/04/2024; Ngày đánh giá: 20/05/2024; Ngày duyệt đăng: 15/6/2024.

Một chương trình nghệ thuật được đánh giá có tính thẩm mỹ cao và tính nghệ thuật đặc sắc, thành công của tiết mục đòi hỏi đạo diễn và biên đạo múa có tiếng nói chung gắn kết được các nội dung cần chuyển tải tới người nghe, người xem và phù hợp với nội dung, chủ đề, chủ điểm của chương trình, Với sự giảng dạy nhiệt tình, sáng tạo của các giảng viên, nội dung đạo diễn và biên đạo múa đã đáp ứng được các yêu cầu của các em sinh viên trong quá trình tập huấn nghiệp vụ công tác đoàn đội tại trường Đại học Sư phạm TDTT Hà Nội. Trong xu thế phát triển chung hiện nay, với tài năng, tâm huyết sáng tạo của đội ngũ các nhà biên đạo, các chương trình nghệ thuật trong trường học sẽ luôn là điểm nhấn ấn tượng, trong đó nghệ thuật múa sẽ tiếp tục song hành cùng với các loại hình nghệ thuật khác như nhảy Dansport, Thể dục nghệ thuật... tạo ra nhiều “sản phẩm tinh thần” có giá trị và ý nghĩa thời đại hơn nữa.